

21. Yüzyılda Türk Modernleşmesinde Paradigma Değişimi

Vedat BİLGİN*

I. GİRİŞ : BATILILAŞMA, MODERNLEŞME SORUNU

18.Yüzyılın ikinci yarısında başlayıp bütün 19. Yüzyılda Avrupa'da bir devrime dönüşen sanayinin yükselişi, şüphesiz insanların tarihinde bir çok yönüyle çok büyük sarsıntuların meydana gelmesine yol açmıştır. Dünya, endüstri devriminin yarattığı büyük depremlerle hem bu devrimi meydana getirip, yaşayan ülkelerde, hem de bu ülkelerin dışında kalan çok geniş bir coğrafyada daha önce tahmin edilmesi imkansız yenilikler, yeni ilişkiler ve olaylarla karşılaşmıştır. Endüstriyel devrimin batı toplumlarında yol açtığı gelişmeleri bir tarafa bırakarak batı dışı toplumlarda meydana getirdiğı etkilere bakarsak dahi, eski dünyanın endüstri öncesi uygarlıklarının nasıl dağıtıp parçalandığını görebiliriz.

Endüstri devrimi ile ortaya çıkan sanayileşmiş ülkeler, sanayi devrimi dışında kalmış ülkeler farklılaşması yalnızca ekonomik ve teknolojik farklılıkları ifade eden bir farklılaşma değildir. Bu farklılaşma, tarımsal uygarlıklar döneminin büyük imparatorluklarından, Asya'nın bozkır toplumlarına, Afrika'nın avcı toplayıcı toplumlarına kadar yerkürede yaşayan bütün toplumlara sirayet ederek, yeni bir durum yaratmıştır.

Özellikle Çin, Hindistan ve Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük tarımsal uygarlıklar kurmuş toplumlar endüstri devriminin yükselişi ile birlikte, onun gücü karşısında büyük sarsıntılar geçirmişlerdir. Afrika ve Asya'nın önemli coğrafyalarında endüstri devrimi ile birlikte batının etkisi hızla hissedilmesi başlamıştır.

Bu anlamda, batının yükselişi ile birlikte batı dışı toplumların, hem mutlak hem göreli olarak gerileme sürecine girdiğı bir dönem başlamıştır.

Bu gerileyişlerin Batı dışı toplumlar açısından yarattığı iki önemli etkiden söz edebiliriz. Bunlardan birincisi; batının yükselişi temelinde endüstrileşme olduğı için, endüstrinin ham madde ve pazar ihtiyacı için batı dışına yöneldikçe batı dışı toplumların ekonomileri bundan sarsıcı bir şekilde etkilenmiştir.

*Associate Prof. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Bunlardan birincisi, yerli sanayi ve üretim bu yükselen yapı karşısında gerileyip, onun kontrolüne girmekten kurtulamamıştır.

İkincisi ise, batının etkisi ekonomik ticari alanda sınırlı kalmamış özellikle gemicilik, silah ve askeri teknolojilerde meydana gelen değişme, batı dışı toplumlarda askeri ve siyasi nüfuz yayılması olarak kendisini hissettirmeye başlamıştır.

Bu iki önemli etkinin batı dışı toplumlarda yarattığı netice şu noktalarda tespit edilebilir;

1. Batının yükselişi karşısında yaşanan sarsıntıyla telaşa düşen yönetim yapılarından gelen ilk etki, batının genişlemesini veya kendi çöküşlerini durduracak yollar aranması şeklinde olmuştur.

Bu arayışlardan en belirginini, batının görünen yüzünü, yani askeri/siyasi kurumlarını taklit ederek, benzer yapılarla giderek geleneksel yapılarını ikame edecek yeni kurumlar oluşturulmak şeklinde olmuştur.

Genellikle mevcut konumlarını muhafaza etmek isteyen geleneksel iktidar güçlerin başlattığı bu batıya benzer kurum oluşturma çabası, geleneksel iktidar güçlerine muhalif unsurlar tarafından da zamanla sahiplenilerek, iktidar değişiminin meşru ideolojik aracı olarak değerlendirmiştir. Bir anlamda geleneksel iktidar grubunun batı karşısında siyasal varlığını korumak için batılı usullerine askeri/siyasi alanda başlattığı yenilikler, muhaliflerin mevcut durumu değişmesi ile birlikte gücünün artıran bir olay olmuştur. Böylece geleneksel yapıda muhalefet farklı haneden veya prenslerin iktidarı ele geçirme temelinden çıkarak, eski yapının tasfiyesi şeklinde yeni bir hedefe yönelmiştir.

2. Batının yükselişi karşısında ortaya çıkan ikinci etki ise batının olumsuz etkilerine karşı, birinci grubun geliştirdiği tavrın aksine batının tüm etkilerine karşı bir tavır, yani bir türlü kendi içine kapanma şeklinde ortaya çıkmıştır.

Birinci gruptakiler genel olarak batılaşma hareketlerini oluşturmaktadır. Batılaşma hareketleri batı dışı toplumların batı karşısında, içine düşmüş oldukları durumdan çıkış olarak baş vurdukları, çok çeşitli siyasal/fikir ve uygulamanın genel isimlendirilmesi olarak görülebilirse de tek biçimli olmadığı çok farklı örneklerin bulunduğunu söyleyebiliriz. Bunlar arasından batıyı bütün siyasal/kültürel ve ekonomik özellikleri ile taklit etmeye çalışanlarla sadece askeri ve ekonomik teknolojilerini alarak, batı gibi olmaya amaçlayanlar olduğu gibi; bütünüyle yerli değerleri tasfiye ederek, batıyla özdeşleşmek isteyenlerde bulunmaktadır.

Bu örneklerin farklılığı büyük ölçüde batı dışı toplumların tarihsel/kültürel niteliklerinden kaynaklandığı gibi, batı ile kurdukları ilişkilere ve bu ilişki biçimlerine de bağlıdır.

Bilindiği gibi sömürgecilik gibi batıyla daha erken bir zamanda ilişki kurmuş toplumlarda batılılaşma, sömürge yönetimleri eliyle ve onların çevresinde,

yetiştirilmiş, aldıkları eğitim sonucu yerli kişiliklerinden uzaklaşmış sömürge aydınları tarafından yürütülen batılılaşma ile, batı karşısında ayakta kalma yolu olarak, batıyı taklit ederek, güçlenme arzusunun ifade eden arayışlar arasında önemli farklar bulunmaktadır.

Bütün bu farklılara rağmen aralarındaki ortak payda batıyı model alarak kendileri için bir gelişme politikası oluşturmak istemeleridir.

Batılılaşma sürecinin, batı dışı toplumlardaki en gözle görülür etkilerden birisi de batılılaşma, modernleşme, hatta medeniyet tartışmalarının başlatmış olmasıdır.

Batılılaşma sürecinde bulunan toplumlarda, aydınlar arasında en yaygın zihniyet durumu modernleşme/batılılaşma arasında ki farklılaşmayı kavrayacak bir düzeyde değildir. Böylece modernleşme anlayışı batının bilinen örneklerini kabaca taklit edilmesinden ibaret kalır.

Özellikle yerli kimliğinden kaçacak ölçüde eziklik duyan, kültürü ithal edebilecek bir nesne olarak gören "kültür şokuna" uğramış bu tür aydınlar arasında yaygın kanaat, tek bir medeniyet olduğu, onunda batı medeniyetinden ibaret bulunduğu anlayışdır. Bu bildiğimiz oryantalist iddialarından başka bir şey değildir. Bu anlayışın ağırlık kazandığı ortamda, medeniyet, modernleşme, batılılaşma hep aynı şeyi batıyı ifade ettiğinden, bu kavramların entelektüel derinliğine ulaşmamış olmasından dolayı, bu tür aydın zümrelere sahip toplumların bu kavramların analitik değerlendirilmesine katkıda bulunması da oldukça zor görünmektedir.

Biz bu çalışmada Türkiye'de modernleşme sürecinde karşılaştığımız sorunları ele alırken temel bir kırılma noktasına geldiği fikrini savunuyoruz. Bu nokta ve modernleşme modelinin dayandığı paradigmanın değişmesini zorunlu hale getiren bir aşamadır.

II. TÜRKİYE MODERNLEŞMESİNİN DAYANDIĞI PARADİGMA: İLERLEME, AYDIN/DEVLET İTTİFAKI VE MODERNLEŞME MİSYONU

Türkiye modernleşmesinin, çok köklü "batılılaşma geleneğinden" farklılaşmasının tarihi oldukça yenidir.

Türk düşünce hayatında modernleşmeyi batılılaşmasından ayıran düşüncelerin başında Mümtaz Türker ve Erol Güngör'ün geldiği düşünülürse bu sürecin 1950 sonra ortaya çıktığı görülebilir.

Batıda modernleşmeyi hazırlayan süreçleri, sosyal bilimlerin kavramsal çerçevesi ile ele alıp, düşünecek olursak; rasyonelleşme, idari yapıda bürokratikleşme, üretimde işbölümü ve endüstrileşme, inanç alanında sekülerizasyon gibi hususları kapsadığını görürüz. Modernleşmeyi böyle alınca mesele batıyı taklit etme zorunluluğundan uzaklaşıp bir tarihsel/toplumsal formasyonu oluşması haline gelmektedir. Böyle bir tarihsel kategoriye yönelecek politikalar, bir anlamda modernleşme politikaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk modernleşmesinin, batı karşısında büyük bir imparatorluk kaybetmiş veya kaybetmekte olan aydın/yönetici zümrenin yaşadığı büyük şokla gelen "batılılaşma" etkisinden kurtulması çok zor ilerleyen bir süreç olmuştur.

İmparatorluğun batı karşısında gerilemesi ile başlayan ve 19.yüzyılın sonuna geldiğinde bir çöküşe dönüşen olayların arka arkaya gelmesi aydın/yönetici zümreler üzerinde tam bir psikolojik yıkım etkisi yaratmıştır.

Bu kesimlerin tutumların analiz ettiğimizde üç grup tavrıyla karşılaşılabılır;

1. Tanzimat la birlikte batıyı takip edip batının yükselişi karşısında çareyi batının başta siyasal kurumlarını benimsemeyi esas alan batı toplumlarını güçlü kıldığı varsayılan unsurların Türk toplumu için de ihtas edilmesi gerektiğine inanarak, bunu Türkiye'ye uygulamak isteyenler birinci grubu oluşturmaktadırlar.

En tipik örneğini Tanzimatçıların oluşturduğu bu grup psikolojik olarak batının üstünlüğünü kabul eden, mağlubiyeti batıya benzeyerek aşabileceği ümidini taşıyan bir özelliğe sahiptir.

2. İkinci grup tam anlamıyla kültür şoku yaşayan gruptur. Bunlar artık batının üstünlüğünün mutlak bir üstülük olduğunu, bu üstünlüğün batının genetik özelliklerine kadar uzanan temellerinin olduğu düşünen, dolayısıyla bu özelliğin dahi alınmasını savunan bir anlayışa sahiptir. Bilinç çarpılmasına uğramış, bir psikolojiyi ifade eden de anlayışın en tipik örneği Abdullah Cevdet olmakla beraber, daha yaygın örneklerine rastlanmaktadır. Batının üstünlüğünü, batının kimliğini oluşturan değerlerde, batı dışı toplumların geri kalmışlığını ise bu toplumların kimliklerine bağlayarak açıklayan bu yaklaşım aslında genetik özelliklere referans vermeden kökten batılılaşmayı savunan bu bilinç kayması durumunun örnekler arasında sayılabilir.

Burada bu psikolojiye sahip olan unsurların yaşadıkları panik duygularının rasyonel çözüm yolları bilimsel düşünce ve yöntemlerden hızla uzaklaştıracak etkiler yarattığını söyleyebiliriz. Bunların içinde düştükleri psikolojik durumun yanı sıra, diğer bir yanlışları da toplum ve kültür hakkındaki yanlış bilgilerinden kaynaklanmaktadır.

1. Toplumların ve kültürlerin tarihsel formasyonlar olduğu yani birbirlerine karşı çeşitli alanlarda farklı dönemlerde üstün veya geri durumda olabileceklerin fark edemezler.

2. Toplumların ve kültürlerin kendi ürettiği yapıları tasfiye ederek başka toplumlardan bunların yerine unsur ikame etmesinin nerdeyse imkansız olduğunu yani kültürün bir ikame vasıtası olamayacağını göremezler.

3. Her toplumun kendi tarihsel birikimini hesaba katmadan başka kültürlerden transfer edilebilecek olanları yaşatması düşünülemez. Yani transfer edilen unsurlar, kendi tarihsel mirasıyla eklemleşerek yaşayabilmektedir.

Batılılaşımçı aydın ve siyasal elitlerin toplum ve kültür hakkındaki kanatların daha çok 19.yüzyıl pozitivizmin etkisinde olduğunu tahmin etmek güç olmasa gerekir.

Türkiye'de imparatorluğun batı karşısında gerileyişinin gerçek sebeplerinin neler olduğu üzerinde değerlendirme yapmaya, aydın/siyasal elitlerin nitelikleri bu bakımdan uygun değildir. Ne psikolojileri ne de bilgi birikimleri buna uygun görünmemektedir. Bu sebeple onlar ideolojik önceliklerine göre batıyı anlamaya çalışmışlardır.

Bu ideolojik öncelikten kast ettiğimiz şudur; Türkiye'nin tarihsel/toplumsal geleneğinde merkez kaç unsurlarının egemenliğine dayalı bir tarımsal imparatorluk mirası vardır.

Anadolu coğrafyasına, Akdeniz ticaretinin getirdiği zorunluluklar, Bizans ve Selçuklu tecrübelerin öğrettikleri Osmanlıları merkez kaç unsurları, Türk aristokrasinin potansiyel unsurları olan kabile yapılarını, erken sayılabilecek dönemde tasfiye etmeğe yöneltmişti.

Osmanlılar böyle bir tasfiye ile birlikte "bürokratik merkezîyetçi" bir imparatorluk yapısını kurarken, hükümdar ve tebaa arasında etkili bir zümre olarak bürokrasinin gelişmesi kaçınılmaz hale geldi.

İmparatorlukta bilim ve entelektüel hayatta sanatla uğraşanlarının nerdeyse tamamının devlet kurumlarıyla içli dışlı olduğu düşünülürse, bu yapıda aydınların da devletle ilişkileri düzeyinde ayakta durdukları görülebilir.

Bu zümre imparatorluğun batı karşısında üstünlüğünü kaybettiği dönemde, doğrudan sultanların eliyle başlattıkları batıcı reformların büyük destekçisi olmuştur.

Bu süreçle bürokrasi, "kul" olan statülerini ilk büyük batıcı reform girişimi olan "Tanzimat'la birlikte", özgür bürokrata dönüştürüldükten sonra, giderek statüleri yükselmiştir. Bürokratlar bundan sonra batılılaşma politikalarına bizzat yön vermeye başlamışlardır. Bu anlamda bürokratlar, sultanın kendi eliyle başlattığı batılılaşma siyaseti ile güçlenerek, sultanın yetkilerini kullanabilecek bir konuma yükselmişlerdir.

Altını çizmek istediğimiz bu husus batılılaşma politikalarının ilk önemli toplumsal neticelerinden birisidir.

Bürokrat veya daha geniş kadrosuyla siyasal elitlerin hakim konuma yükselmesiyle birlikte imparatorluk geleneği içerisinde oluşmuş olan "kutsal devlet", "edilgin toplum" farklılaşması giderek ideolojik düzeyde bir "ilerleme" misyonu içerisinde değerlendirilmeye başlanmıştır.

Buradaki ilerleme anlayışı, toplumu ileri götürmek için, devletin topluma her türlü müdahale yapması gerektiği şeklindeki bir düşünceyi kapsamaktadır.

Toplum ve devlet arasında ara mekanizmalar, güçlü sınıflar oluşmadığı için burada toplum müdahale edilebilecek bir yığın olarak görülür. Müdahaleyi yapacak olanlar ise bellidir; ilerlemeyi bilen, bu fikre inanan siyasal elitler. Böylece tarihimizin ilk toplumsal batılılaşma projesi uygulanmaya başlamıştır.

İmparatorluk döneminde başlayan batıya benzeyerek, batıyı üstün kılan özelliklere sahip olma düşüncesi ve batılılaşma politikaları, imparatorluğu içine düştüğü geri kalmışlıktan kurtarmaya yetmemiştir. Hatta belki de çöküşü hızlandıran sebepleri yaratmıştır denilebilir.

Burada imparatorluğun geri kalmışlık nedenleri üzerinde durmayacağız; fakat batılılaşma politikaların, batının yükselmesini hazırlayan tarihsel/toplumsal özellikle ekonomik ve teknolojik gelişmeleri kavramaktan çok uzak olmasının, imparatorluğu çöküşe gitmesinde önemli bir yer olduğunu belirtmek gerekir.

İmparatorluk yıkıldıktan sonra milli kurtuluş savaşıyla kurulan yeni devlet biçimi veya cumhuriyetin en önemli özelliği imparatorluğun asker sivil bürokratlarının öncülüğünde kurulmuş olmasıdır.

Bu askeri/sivil bürokrasi içerisinde imparatorluk aydınlarının da cumhuriyete katılması bir eksiği ile imparatorluğun siyasal kadrosunun, "cumhuriyet" tarafından benimsendiğini göstermektedir.

Cumhuriyet dönemi bir çok bakımdan Tanzimat sonrası batılılaşma hareketlerinden farklılık gösterse de bu yönüyle de o dönemden gelen etkilere de açık olmuştur.

1. Türk Modernleşmesinin Özellikleri

Batılılaşma hareketlerinin, modernleşmeye dönüşmesi, yani batının taklit edilmesi ve batılı kurumların iktisat edilmesi yerine, modern batı toplumunu hazırlayan süreçlerin ortaya çıkması ilk olarak kendisini "ulus/devlet" yapısının oluşumunda göstermiştir.

İmparatorlukta, ulus/devlete geçiş, bir çok yönüyle Türk toplumsal hayatının batıyla farklılığını ifade eden gelişmeleri sonucunda olmuştur.

Bilindiği gibi batı toplumlarında burjuvazi gibi, 17.yüzyıldan itibaren hızla yükselen bir zümrenin, sanayi devrimiyle bir sınıfa dönüşümünü kapsayan değişmelerle birlikte siyasal yapıda da önemli yenilikler baş göstermiştir. Bu siyasal değişmeler en geniş anlamıyla ulus/devlet yapılarını ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

Türk modernleşmesinin birinci özelliğini o halde burada anlayabiliriz; burjuvazi gibi imparatorluk yapısında burjuvası gibi gelişen, sınıfa dönüşecek bir zümre bulunmadığı için, ilk modern kurum olan ulus/devletin kurulması batıdan farklı bir biçimde ortaya çıkmıştır.

Batıda modernleşmeyi temsil eden, sürükleyen bir sınıf varken, Türkiye de bunu eski siyasi yapının içinden güçlenerek gelen siyasi elitler temsil etmektedirler.

Bu durumun, siyasi bakımdan olduğu kadar, toplumsal ve ekonomik bakımında da oldukça önemli sonuçlar doğurduğu görülmektedir.

Bu sonuçlardan birincisi Türk modernleşmesinin devlet ve toplumun farklılaşmasının geliştirecek dinamiklere sahip olmayışıdır. Dolayısıyla toplumun devlet karşısında özgürleşmesini sağlayacak sınıflar teşekkül etmemiş, belli bir müddet sonra özellikle 20.yüzyılın ikinci yarısında bu sınıflar oluşmaya başladıktan sonra, devlet ve toplum farklılaşmasını ideolojik olarak üretecek performansı ortaya koyamamışlardır.

Bu sonuçlardan ikincisi, siyasi elitlerin öncülüğünde gelişen modernleşme yönündeki değişimlerin her an batılılaşmaya kayacak bir çelişkiyi bağrında taşıyor olması ile ilgilidir.

Ulus/devleti kuran bu bağlamda modernleşme misyonu üstlenmiş olan siyasi elitlerin önemli bir kısmının, Tanzimatçı-batılılaşmayı gelenekten kopması mümkün olmamıştır. Bir başka ifade ile kurtuluş savaşını vermiş bir kadroyu hazırlamış olsa da siyasi elitler içerisinde ilk şoku atlatamamış, her şart altında buldukları her fırsatta batıya teslimiyetçiliği ifade eden bir bilinç kayması durumu yaşayan bir grup hep ola gelmiştir. Bunların ulusal bağımsızlık mücadelesine karşı oldukları da bilinmektedir. Burada modernleşmeci eğilim içinde olanlar, batıyı hazırlayan süreçleri ulus devlet, sanayileşme, ulusal ekonominin kurulması gibi parametreler etrafında gören bir bakış açısına sahipken, batılılaşma eğiliminde olanların batılı kültürel değerlerini transfer etme, batıya entegre olmak için kestireme arayışlar içinde oldukları söylenebilir.

Bu grup içinde "genetik batılılaşma projesi" gibi kökten batılılaşma arayışlarını sürdüren bir başka grubun önceliği, kültüre verdikleri görülmektedir. "Anadoluculuk" diye de adlandırılan bu akım, tarihsel ve kültürel olarak Anadolu'da yaşayan Türklerin, eki Anadolu uygarlıklarının mirasçısı olduğu dolayısıyla, Osmanlı yani Asyalılık ve Müslümanlığın etkisiyle oluşmuş kültürel kimliğinden arınarak, batıya yönelmesi gerektiği tezini savunmuşlardır.

Bu tezin kültürel/antropolojik bir diğer taşımadığı ortadadır. İnsanların farklı bir tarihin, kendileri üretmedikleri sadece yersel bitişiklik ilişkisi diyebileceğimiz, aynı coğrafyada bulunmaktan dolayı, başka bir tarihin bilincine taşıyarak yeni bir kimlik edinme fikri, genetik yapısının değiştirilmesi gibi kaba ve pozitivist projedir.

Bu tür batılılaşma projelerin sosyolojik olarak çok önemli olguya işaret ettiğini ifade etmek gerekir.

Bu olgu şudur; batılılaşmacı siyasi elitler, kendilerini toplumun adeta sahibi olarak görmektedirler. Onlar için toplum bir özne değil, tarihlerine kadar her şeyini değiştirebileceklerine inandıkları bir nesnedir.

2. Türk modernleşmesinin boyutları

Türk modernleşmesinin özelliklerinden birisi olarak, bağrında bir çelişkiyi taşıdığını yukarıda ifade etmiştik . Bu çelişki modernleşmeyi temsil eden zümrenin kendi içinde homojen olmaması, ve modernleşme dinamiklerinin gelişmediği toplumsal yapıda, modernleşme ivmesinin toplumdan değil siyasal alanda ortaya çıkması ile ilgilidir.

Türk modernleşmesi bir anlamda siyasal alanda başlayan, siyasal bir zümrenin taşıyıcılığını yaptığı bir oluşumdur. Bu sürecin en önemli çelişkisi siyasal modernleşmenin ilk adımı sayılabilecek ulus/devlet yapısının kurucu öncülüğünü yapan siyasal zümrenin ikinci önemli adımı atmada tutucu bir tavır takınması ile ilgilidir.

Demokratikleşme siyasal yapının modernleşmesinin en önemli aşamasını oluşturmuş olmasına rağmen, siyasal elitler bu konuda direnç göstermiş ve antidemokratik bir karşı duruş sergilemişlerdir.

Türk modernleşmesinin temeli bu çelişkiler üzerinde yükselmektedir. Gerçekten de Türkiye'de siyasal alanda başlayan köklü değişimi yani ulus/devleti gerçekleştirdikten sonra bu zümre içinde ağırlık, ulus/devleti kuran kadro içerisinde yer alan unsurlar arasında ulus/devletin demokratikleşmesine karşı olanlara kaymıştır.

Bu süreçte sanıyorum en önemli etken şu olmuştur; Batılılaşmacı gelenek içerisinde yetişmiş bulunan, batı karşısında bütünüyle çöküş psikolojisi içerisinde bulunan bu unsurlar demokratikleşme süreci ile tarihsel hakim konumlarını kaybetme endişesiyle birlikte bir yandan demokratikleşme karşıtı bir tavır geliştirirken, öte yandan da halkın toplumsal ve kültürel değerlerine karşı bir mücadele aracı olarak yeniden, batılılaşma politikalarına yönelmişlerdir.

Siyasi olarak Türkiye'nin modernleşme projesinin ilk adımı olan ulus/devlet aşamasını tamamlayabilecek ikinci adımın atılmayışı, modern öncesi bir dönemde gelişmiş olan imparatorluk bürokrasisinin mirası olan bazı özelliklerle ilgilidir.

Osmanlı toplumunda önemli bir işleve sahip olan bürokratların Tanzimat tan sonra kazandığı "kul" luk dışı yeni statü bürokrasiyi, kendisi için bir siyasal zümre, haline getiren gelişmedir. Böylece kendi zümresel çıkarların bilincine varan bu kesimin kendisini tehdit edici gelişmelere karşı duyarlı olması beklenen bir olaydır.

1920' lerde ortaya çıkan ulus/devlet yapısının kuruluş aşamasından sonra demokratikleşme konusunda ikinci dünya savaşı sonrasını beklemensin, bu yönüyle de değerlendirilmesi gerekir.

Ulus/devlet sürecinde Türkiye'nin önünde üç önemli sorun vardır. Bunlardan birincisi imparatorluk kültürü içerisinde bir sentez yaratarak "ulusal kültür" oluşturmak ikincisi; ulusal bir ekonomiyi sanayileşme temelinde inşa etmek,

üçüncüsü ise halkın katılımını sağlayacak kurumsal gelişmeleri gerçekleştirmek, yani demokratikleşme sürecini önünü açmaktır.

Bürokrasinin demokratikleşme sürecine karşı tavrı alması, büyük ölçüde ulusal kültürün yaratılması konusunda etkileyen tesirler ortaya koymuştur.

Halkın siyasal katılımına, yani demokratikleşme sürecine tavrı alan siyasal elitler, özellikle kurtuluş savaşından sonra ulus/devlet olma yönünde Mustafa Kemal Paşanın başlattığı hareket karşısında tavrı alan güçlerde, bürokrasinin içerisinden gelmişlerdir. Daha doğrusu imparatorluk döneminde var olan bir çelişki ulus/devletin kuruluş aşamasından sonra açığa çıkmış ve cumhuriyetin demokratikleşme yönündeki girişimleri engelleyici olmuştur.

İmparatorluğun bürokratik yapısında var olduğunu söylediğimiz çelişki imparatorluğun yaşadığı köklü sorunlarla ve değişimlerle ilgilidir.

İmparatorluğun batı karşısındaki zorluklarını batıya benzer kurumlar ihtas ederek çözüme arayışının yarattığı anlayış giderek esastan bir batılılaşma ideolojinde dönüşmüştür. İmparatorluk bu yönde her adım atıkça sona doğru gidiş veya çöküş hızlanmış bununla beraber ulus/devlet kurma yönünde "milliyetçi bir anlayış" gelişme göstermiştir. Bu anlayışın bağımsızlık savaşı sürecinde güçlenerek ulus/devlete ulaşan bir netice vermesi bilinen bir tarihi olaydır. İşte çelişkinin ortaya çıktığı nokta burasıdır.

Ulus/devletin kuruluş aşamasından sonra bürokrasinin içinden bazı unsurların kendi zümresel çıkarlarını ön plana alan bir yaklaşımı benimsemesi, ulusal kültür yaratma ve demokratikleşme konusunda karşı bir tavrın içinde olmasına yol açmıştır. Her ikisi de tarihsel şahsiyetler olan Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa burada bu iki farklı yaklaşımın tarihsel temsilcileri olarak değerlendirilebilir. Bunlardan birincisi Mustafa Kemal Paşa devletin kurucusu ve milliyetçilik politikaların ilk uygulayıcısı, İsmet Paşa ise bürokratik tutuculuğun, kendisi için bir iktidar alanı oluşturma eğiliminin temsilcisidir.

Ulus/devleti demokratikleşmeye götürecek politikaları kendi egemenlik ve iktidar alanında bir tehdit olarak algılayan bürokrasinin, imparatorluk yapısı içerisinde oluşan kültür birikiminden ulusal kültür politikası üretmesi, yani halkın değerlerini esas alan bir yaklaşımı benimsemesi mümkün olmamıştır. Bürokratik tutuculuk demokratikleşme sürecine karşı kapanırken, siyasete katılmak istemediği halkın tarihsel birikimine karşı, ondan bir ulusal kültür oluşturma sürecinin de önünü tıkamıştır.

Bürokratik imparatorluğun kültür politikası bir anlamda bir dönemden sonra Tanzimat'tan başlayan bir geleneğin devamlı niteliğindedir.

Türk tarihi, Türk dili ve ulusal Türk mimarisi gibi çeşitli alanlarda başlayan ulusal kültür akımının karşısına eski Anadolu'nun Grek/Latin kültüre dayalı kültürel bir batılılaşma yaratılmaya çalışılmıştır. Bir yönüyle bu girişimi bürokrasinin kendi

egemenliğe meşruiyet kazandıracak bir kültür oluşturma çabası ve Tanzimat batıcılığının bu yönde evrimi olarak görebiliriz.

Kısaca ifade etmek gerekirse, bürokrasinin iç çelişkileri ulus/devleti kuran milliyetçi politikalar ve bürokrasinin tarihsel iktidarının korunmasını isteyen politikalarda; demokrasi ve ulus kültür karşıtı bir tavırda ortaya çıkmıştır. Bu durum aynı zamanda modernleşme ve batılılaşma arasında somut bir farklılaşma noktasını da işaret etmektedir.

Türk modernleşmesinin diğer bir boyutu ise ekonomik modernleşme ile ilgilidir. Esas itibarıyla imparatorluk döneminde temel sorun olarak ortaya çıkan ekonomik modernleşme denilebilir. Buna rağmen ekonomik modernleşme meselesi fark edilememiş, yeterince ele alınamamıştır.

İmparatorluğun modernleşme sorununun toplumsal ve ekonomik niteliği ancak 19.yüzyılın sonunda üç düşünür tarafından ciddi bir şekilde ele alınmıştır. Bilindiği gibi bu üç düşünür Prens Sebahattin Bey, Ziya Gökalp Bey ve Said Halim Paşa'dır.

Ulus/devlet sürecinde ekonomik modernleşme bir anlamda gerilikten kurtulma mücadelesi olarak ele alınmıştır. Cumhuriyetin iktisat politikalarını kalkınma anlayışını tartışmak amacıyla 1923'te toplanan iktisat kongresinde ele alındığı görülmektedir. 1920'ler Türkiye'si sanayisi olmayan köylülerin ağır bastığı, geri bir tarımsal teknolojiye bağlı bir iktisadi görünüme sahiptir. Cumhuriyet temel alt yapı hizmetlerini sağlayarak temel sanayileri kurmak için harekete geçer.

Cumhuriyetin kurulduğu yapıda, yetişmiş bir girişimci zümre olmadığı gibi, sermaye birikimi mümkün olmamış kısacası kapitalist bir gelişmenin her hangi bir belirtisi bulunmadığı bir yapı söz konusudur. Bu sebeple cumhuriyetin kuruluşundan itibaren imparatorluğun merkezîyetçi/devletçi geleneğinin iktisat politikalarında belirleyici etkisini gözlemlemek mümkündür. Devletçilik ekonomide kalkınma politikası olarak görüldüğü gibi giderek ideolojik bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Burada 1917'de meydana gelen Sovyet devriminin devletçi politikalarla başlattığı sanayileşme çabalarının özellikle birinci Sanayi Planıyla birlikte Türkiye içinde ekonomide devletçi yaklaşımı yerleşmesinde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Cumhuriyet döneminde takip edilen iktisat politikalarının belli başlı özelliklerini şu noktalarda tespit edilebiliriz

- 1) Alt yapıda demiryolu başta olmak üzere temel girişimlerin devlet eliyle yapılması
- 2) Bankacılık alanında devlet kontrolünde özel girişimi teşvik edecek yapının oluşturulması
- 3) Madencilik devletin işletmeciliği öncülüğünde teşkilatlandırılması
- 4) Tekel idaresinin kurularak içki ve tütüne dayalı sanayinin devlet eliyle kurulması

5) Geniş bir tüketim alanına sahip dokumacılık-tekstil endüstrisinin ve gıda sektörünün içinde geniş bir yer tutan şeker sanayinin doğrudan devlet şirketleriyle kurulması

Bütün bu alanlarda ortaya çıkan devlet yatırımları ve genel ekonomik politikalar devletçiliğe dayanmaktadır. Devletçi ekonomik politikaları cumhuriyetin kuruluşundan itibaren, dönemler itibariyle, önceliklerine göre bazı farklılaşmalar gösterse de esas olarak ekonomik bakımından dayandığı prensipler aynıdır.

Bu prensiplere baktığımızda birincisi, ulusal pazarın oluşturulması, ikincisi ulusal pazarın entegrasyonunu sağlayacak alt yapı ve ulaştırma ağının oluşturulması, üçüncüsü kitlesel tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla belli başlı tüketim sanayilerin kurulması ve bu ihtiyaçların karşılanmasını kamu görevi olarak gören bir anlayışın gelişmesi, dördüncüsü devletçiliğin bütün bu politikaların bir özel girişimci grubun yetiştirilmesi, ticaret sermayesiyle başlayan özel teşebbüsün gelişmesi için saha açılması; nihayet beşinci ve temel amaç ise kamu ve özel kesimde sermaye birikiminin sağlanmasıdır.

Cumhuriyet döneminde modernleşmenin ekonomik boyutunun evrimleşmesi temel bir paradigmayı dile getirmektedir. Daha 1923 iktisat kongresinde ortaya çıkan ve Kadro'cu tezlerle kendisini ifade eden bu yaklaşıma göre Türk devrimi "sınıfsız,imtiyazsız bir devlet" i esas almıştır. Türk devrimi her hangi bir sınıfın devrimi değil bütün milleti temsil eden siyasal bir oluşumdur. Çünkü ne gelişmiş burjuvazisi ve kapitalist sınıflar, ne de proletarya vardır.

İmparatorluk bünyesinde siyasal devrim yaratacak bir burjuvaziden söz edilememesinin bir gerçek olması, ulus/devletin kapitalist gelişme sürecinde ulusal pazar ve milli sanayi entegrasyonu ile oluşmadığının tarihsel bir olgu olması, devletçi ekonomik politikaların kapitalist ilişkileri yaratmasına engel değildir. Bir başka ifade ile ekonomik modernleşme sürecinde ortaya çıkan kamu işletmeciliğine dayalı ulusal ekonominin inşası, aynı zamanda kapitalist gelişme ifade etmektedir.

Devletçi ekonomi bir taraftan devlet kapitalizminin öğeleri olan işletmeleri yaratırken, diğer taraftan gelişen ticaret sermayesini, sanayi ve mali alanda destekleyerek özel sermayenin güçlenmesine uygun bir zemin yaratmaya çalışmıştır. Devletçi politikalar bu yönüyle kapitalizminin gelişmesinin hazırlayan politikalarıdır.

Bu politikaların uzun süreli ve ısrarlı bir şekilde takip edilmiş olmasını çok mühim bir neticesi şu olmuştur; devletçi politikalarla teşvik edilen, kaynak sağlanan, korunan Türkiye kapitalizmi giderek devletle birlikte varolma ilişkisini geliştirmiştir. Böylece kamudan sağlanan fırsat rantlarıyla büyüme alışkanlığı dışı kapalı rekabet etkisinden uzak bir girişimci kapitalist tipinin oluşmasına yol açmıştır.

Devletçiliğin gölgesinde oluşan büyük sermayenin en büyük çelişkisi piyasa ilişkilerinin gelişmesinden duyduğu rahatsızlıktır.

Türkiye 1950'den sonra çok partili rejime geçtiği halde, özellikle siyasal yapının demokratikleşmeye karşı dirençli olması, sık-sık askeri darbelere maruz kalması, devletçiliği yeniden üreten ideolojik tortular, Türk kapitalizminin rekabet ve piyasa kurumlarından uzak durmasını hazırlayan sebeplerden birisi olarak sayılabilir. Burada özellikle vurgulamak istediğimiz husus devletçi kapitalizmin ürettiği "özel sermaye" önce devlet tarafından yönetilen bir konumdayken 1970'li yıllardan başlayarak "büyük sermaye" formasyonu kazandıkça, devletle karşılıklı bütünleşme gösteren politikalar üretmeye başlamıştır. Bu yönüyle de 1971 12 Mart müdahalesi ve 1980 12 Eylül darbesi Türkiye kapitalizminde devletçiliğin konsüldilasyon etkisi yaratmıştır.

Türkiye de özellikle büyük sermayenin TÜSİAD gibi örgütsel oluşuma giderek bu yapının sürdürülmesi konusunda taleplerini açıkça ortaya koyduğu bilinmektedir.

Bu süreçle Türkiye'nin toplumsal yapısında modernleşme etkisiyle ortaya çıkan, değişme eğilimlerini hazırlayan yeni dinamikler gelişmektedir. Türkiye 1980'lere geldiğinde toplumsal yapıda ortaya çıkan eğilimleri şu noktalarda tespit etmek mümkündür:

Türkiye toplumu hızlı bir şekilde köylerin boşaldığı, başta İstanbul olmak üzere büyük kentler etrafında ilki 1950'lerde başlayan ikinci bir kentleşme dalgası yaşamaya başlamıştır. 1980'lerde hızlanarak başlayan bu dalganın toplumsal neticeleri şunlardır.

1. Türkiye'nin eski toplumsal yapısı hızla çözülmekte toplumsal yapı Pazar ilişkiler etrafında yeniden biçimlenmektedir.
2. Kentlerde yeni bir tüketici tipi ve tüketim kültürü oluşmaktadır.
3. Küçük ve orta ölçekli sermaye sahipleri için kent mekanlarında, hem yeni pazar gelişmekte hem de yeni bir işgücü istihdam fırsatı oluşmaktadır.
4. Nüfusu küçük olan kentlerden büyüklere doğru sadece bir işgücü değil, küçük ve orta büyüklükte sermaye göçü olmaktadır. Küçük sermayenin büyüme eğilimi olarak kentleşme yeni imkanlar sunmaktadır.

1980'lerde toplumsal yapıda ortaya çıkan bu dinamikler büyük sermayenin devletçi-korumacı ve kamusal rantlara, fırsatlara dayalı iktisat politikalarında değişimi zorlayacak toplumsal talepler yaratmıştır. Bu toplumsal taleplerin başında ekonomik düzlemde küçük girişimcinin önündeki devletçi-tekelselci düzenlemelerin kaldırılması ve rekabet ortamının sağlanması gelmektedir. Bu taleplerin köklü bir değişimle karşılanması yeni bir büyüme stratejisini gerektirdiği gibi, ekonomik dışı alanlarda özellikle devlet yapısında demokratikleşme, ideolojik alanda devletçiliğe karşı çoğulculuğu sağlayacak özgürlük alanının genişletilmesi gibi köklü yenilikler aradığı görülmektedir.

Türkiye'nin modernleşme süreci içerisinde 1950'li yıllar siyasal alanda devletçi-tekelliliğe karşı bir çoğulculaşmayı savunan Menderes dönemi olarak yaşanırken 1980'li yıllar sermaye yapısında ortaya çıkan farklılaşmaların devletçi ekonomik yapıda piyasa çerçevesinde çoğulculuşma dönemi veya arayışı olarak yaşanmıştır.

Piyasa dinamiklerin gelişmesi oldukça güç bir süreç olarak ilerlemektedir. Türkiye büyük sermaye gruplarının devletle etkileşimini oluşturduğu büyük politik-ideolojik uzlaşma zemini bunu önündeki başlıca engellerden birisi haline gelmiştir. 1990'lı yılların sonuna gelindiğinde Türkiye' de tekel yapısının Gümrük Birliği şartlarında yabancı sermaye ile zaten belirli bir düzeyde ilişki içerisinde bulunan büyük sermaye gruplarının, bu ilişkiyi daha ileri düzeye taşıyacak bir mutabakata vardıkları görülmektedir.

1980-90'ın kapsayan yirmi yıllık dönemlerde büyük bir sıçrama gösteren küçük ve orta ölçekli sermaye grupları başta Kayseri, Çorum, Denizli, Konya, Manisa ve Gaziantep olmak üzere bir çok Anadolu kentinde devletçi-kapitalist yapılaşmanın sonucu olan tekelleri sermaye karşısında küçümsemeyecek bir performansı ortaya koyduğu görülür.

Türkiye'de kapitalist gelişmenin sonucunda ilginç bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir tarafta devletçi-ideoloji ile entegre olmuş büyük sermaye ekonomide tekelleri bir yapıda gelişmeyi talep etmekte ve bunu devam ettirebilmek için Gümrük Birliği sürecinde, yabancı sermaye ile entegre olarak yabancı sermayenin kontrolünde "ulusal sanayi kurma misyonundan" uzaklaşmaktadır.

Retorik olarak ulusal sanayi kurma hedefi ile vücut bulan devletçi kapitalizm netice itibarı ile içerdeki tekel rantını yabancı sermaye ile paylaşarak ayakta duran bir temsilci ve "mümessil" ortak statüsüne kaymaktadır.

Bu gelişmelerin siyasal ve kültürel yansımaları ise daha derin izler bırakacak durumdadır. Bunların belki de en önemlisi örgütsüz bir toplumda, toplumsal mücadele araçlarından yoksun bir halde, medya kuruluşlarının sermayenin güdümünde yarattığı dezenfermasyon, kültürel yozlaşma ve demokratikleşme sürecini engelleyecek sermaye talepleri doğrultusunda işleyen bir siyaset etme süreci ve eşitsizliklerin ve yoksulluğun yaygınlaşmasıdır.

3. 21. Yüzyılın Başında Türk Modernleşmesinin Önündeki Temel Sorunlar

Yukarıdan beri sürdürdüğümüz analizimizin en önemli bulgularını şöyle sıralayabiliriz.

1. Türk modernleşmesi batıcılık geleneğinin içinden yetişmiş batıcı elitlerle modernleşmeci elitlerin bir ittifakı ile başlamıştır. Tanzimat'la başlayan batılılaşmacı elitlerin egemenliğinde yürüyen değişimler Kurtuluş Savaşından sonra önce modernleşmeci sonra batılılaşmacı elitlerin etkisi altında devam etmiştir.

Dolayısıyla Türk modernleşmesi devletten topluma doğru ilerleyen bir elitist hareket olarak gelişmiştir.

2. 1950'lerden sonra hızlanan toplumsal yapı değişimleri, modernleşmeye, siyasal ve toplumsal katılım sağlayan dinamikler yaratmıştır. Özellikle ekonomik alanda ivme kazanan modernleşme politikaları toplumsal yapıyı birincisi köylü toplumdaki modern kent topluma dönüştürmekte; ikincisi devletçi-ekonomik yapıdan, rekabetçi piyasa ekonomisine dönüştürmekte; üçüncüsü ise siyasal yapıda ideolojik ve politik devletçiliği çoğulculuğa dönüştürmede yetersiz kalmıştır.

3. Türkiye'de oluşan ekonomik yapının "devletçi-kapitalizm" diye ifade edilecek bir nitelik kazandığını ifade etmeye çalıştık. Bu yapıda ortaya çıkan büyük sermaye ile devlet arasındaki mutabakat, toplumsal değişme eğilimlerine cevap verecek toplumsal talepleri karşılayacak özelliklerden uzak görünmektedir. Bu durum ise bir toplumsal kriz nedeni niteliğindedir.

4. Türkiye'nin benimsediği modernleşme modeli yeni yüzyılın başında modernleşme işlevini yerine getirmekte krize düşmüştür.

5. Devletten topluma doğru işleyen "toplumsal mühendisliğe" ve "pozitivist ilerlemecilik" anlayışına dayalı bu model Türkiye'nin gelişmesinin önünü kesen bir duruma dönüşmüştür.

Bu beş noktayı alt alta koyduğumuzda ortaya çıkan genel yapı şudur;

Türkiye'nin 20.yüzyıldaki modernleşme projesi 21.yüzyılın başında toplumsal değişme eğilimlerinin gerisinde kalmıştır, ve bugün bu projenin dayandığı paradigmanın değişmesi sorunu ortaya çıkmıştır. Bu değişimi zorunlu kılan başka önemli noktalarda bulunmaktadır.

1. Türk modernleşmesinin yapısal sonuçlarına baktığımızda bugün Türkiye katettiği söylenen yollara rağmen, hala sanayi devrimini tamamlayamamış yarı köylü toplum manzarasına sahiptir.

2. Türkiyenin siyasal yapısında egemen ilişkiler, toplumsal taleplere göre siyaset üretmeyi kabul etmeyen bir anlayışı yansıtan ve siyasal yapının demokratikleşmesinin önünde ciddi bir engel durumundadır.

3. Bugün Türkiye'de modernleşmeyi başaramayan unsurlar toplumsal yapı değişmelerin yarattığı yeni talepler karşısında, siyaset olarak anti demokratik mekanizmalar kullanırken, kültürel olarak da batıcı bir anlayışla, yerli kültür tasfiye edici bir yapıyı benimsemişlerdir.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız bu gerekçeler Türkiye'deki modernleşme yaklaşımının sadece fonksiyonunu değil, meşruriyetini de kaybetmeye başladığını, bir paradigma değişimine gitme zarureti ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

III. YİRMİ BİRİNCİ YÜZYILDA TÜRK MODERNLEŞMESİ

20.yüzyılı modernleşme sorununu çözememiş, sanayileşmesini tamamlayamamış tarımı endüstrileştiremediği için şehirselleşen bölgelerde, endüstriyel ilişkileri kuramamış mesleki örgütlenmeyi başaramamış yapıya sahip olarak giren Türkiye'nin önünde hangi imkanlar, hangi yeni eğilimler bulunmaktadır. Bunları yaratan dinamikler nelerdir.

Bu sorular üzerinde açıklayıcı cevaplar üretebilirsek 21. yüzyılda Türkiye modernleşmesinin seyri üzerinde daha sağlıklı bir şekilde durabiliriz.

Türkiye 2000'li yıllara girerken yaklaşık yüzyılın sonunda ulaştığı düzey toplumsal ve ekonomik bakımdan yeni bir toplumsal dalganın yükselişini ifade edecek gelişmelere açıktır.

1. Bu toplumsal dalganın altında yatan en önemli faktörlerden birisi, geleneksel özellikler hızla değişen toplumsal yapının modernleşme sürecinden güç alan yeni bir yerli kültür ve aydın hareketi yaratmasıdır. Batılılaşma geleneği içerisinde gelen hakim batıcı elitlerin politik/ideolojik üstünlüğünün etkisiyle, eğitim sürecinde dönüştürülerek batıcı elitler grubuna adam devşirme mekanizması olarak işleyen yapı, artık kendisini üretmez hale gelmiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde Türkiye'nin yaşadığı modernleşme seviyesi bir anlamda batılılaşma ve modernleşmeyi farklılaştıracak etkileri ortaya koymuştur.

Yerli kültürlerin modernleşme sürecinde yeniden ihyası ve modernleşmenin sağladığı imkanlarla ulusal kültürlerin yeni sentezlere açılımı batıcı siyasal ve ekonomik elitlerin egemen konumlarını sarsıcı demokratik bir dinamizm yaratmıştır.

Kısaca modernleşmeci fakat yerli kültürü tasfiye edilecek olan bir unsur olarak bakmayan elitler, geleneksel tarımsal aile kökeninden gelen ailelerin çocuklarının modern eğitim imkanlarıyla buluşmasından yeni bir aydın zümresi oluşmaya başlamıştır.

2. Diğer önemli bir gelişme küçük sermaye gruplarının oluşumu ve küçük-orta ölçekli işletmelerin hızlı büyümesidir.

Modern teknolojinin sunduğu imkanlarla küçük aile işletmelerinden, küçük-orta ölçekli işletmelere geçiş yapan bu girişimci grubu, bir taraftan iç talebe yönelik üretim yaparken, diğer taraftan başta Türk dünyası olmak üzere dış pazarlarda kendisine mahreç bulmaya çalışmaktadır.

Burada üzerinde önemli durulması gerek husus 20.yüzyıldaki modernleşme modelinin küçük sermayeli, küçük ve orta işletme sahiplerine dayanan yaygın ve gelişen yeni bir ekonomik aktörler yaratmış olmasıdır.

3. Bugün için fonksiyonlarını kaybettiği ve tıkandığını söylediğimiz modernleşme modelinin yarattığı çok önemli bir yenilik ise artık Türkiye'de meslekleşme ve uzmanlaşmaya dayalı farklılaşmış bir işgücünün oluşturulması ve

toplumsal farklılaşmanın sadece ekonomik eşitsizlikler boyutunda değil, toplumsal statüler düzeyinde de fonksiyonel olarak çıktığı husustur. Özellikle eğitim düzeyinin ve imkanların artması bu eğilimi besleyen kaynaklardan birisidir.

Toplumsal farklılaşmaların artması, fikir ve siyasal akımlarda da farklılaşmalara ve gelişmelere yol açmıştır. Bu durum düşünce özgürlüğü talebinin yükselmesine netice itibarı ile demokratikleşmeye zemin hazırlayan bir olaydır.

4. Türkiye nüfusu uzun yıllar boyunca hızlı artış göstermiş 2000'li yılların başına gelindiğinde artış oranında önemli bir azalış görünse de yaklaşık 70 milyona ulaşmış büyük bir nüfustur.

Bu kalabalık nüfusun ekonomik olarak önünde en önemli mesele, ekonomik büyüme, istihdam ve gelir dağılımı konularını kapsamaktadır. 70 milyon gibi büyük bir nüfusun son yirmi yılda takip edilen enflasyonist büyüme modelinden en çok etkilendiği hususun işsizlik ve yoksulluk olduğunu tahmin etmek zor değildir.

Buraya kadar ifade ettiğimiz bu tespitler Türk modernleşmesinin nerede tıkandığı hususunda bazı ipuçları verdiği gibi bir başka hususu da ortaya koymaktadır ki o da Türkiye'deki modernleşme modelinin dayandığı paradigmanın değişmesi gereğidir.

Türkiye'nin modernleşme yaklaşımının dayandığı tarihsel aktörler; 1) Siyasal Elitler 2) Devlet güdümünde gelişmiş olan devletçi kapitalistler 3) Bu iki unsura eklemiş olan aydınlar oluşturduğu ifade edilmiştir.

Bu modernleşme anlayışının dayandığı paradigma ise kalın çizgileriyle devlet öncülüğünde modernleşmeci aktörler tarafından toplumsal kültürel ve ekonomik alanda gerçekleştirilecek değişim politikalarının Türkiye'yi ileriye doğru götüreceği modern bir toplum yaratacağı inancı ile ilgilidir. Bugün gelinen noktada birincisi tekeli kapitalizmin ekonomik modernleşmeyi başaramayışı, yani Türkiye'yi bütün egemen ve imtiyazlı konumuna rağmen sanayi toplumuna dönüşecek performansı ortaya koyamayışı artık bu modernleşme anlayışının dayandığı paradigmanın parçalandığını göstermektedir.

İkinci önemli nokta ise Türkiye kapitalizminin sadece sanayi devrimini başaramamakla kalmayıp demokratikleşme yönünde gerekli politikaları üretememesi, sahiplenememesi hatta karşı tavır alması bu modernleşme modelinin dayandığı paradigmanın işlevsiz kalmasını sağlayan diğer bir sebeptir.

Üçüncü önemli nokta ise Türk modernleşme modelinde ciddi bir değişme ihtiyacının, modeli sürdüren aktörlerin arasında ideolojik politik ayrışmada ortaya çıkmaktadır.

Devletçi-kapitalist unsurların ittifakında devlet içerisinde örgütlenmiş siyasal elitler ve tekeli büyük sermaye olduğunu düşünürsek bu iki grup arasında ciddi bir ayrışma yaşandığı görülmektedir. Bu ayrışma eski modelin dayandığı zemini gerilimli bir süreçtir.

Global süreçte Türkiye'de devletçi elitlerin önemli bir kısmını ulusal devlet yapısını koruma eğilimine yönelirken, tekelci kapitalistlerin, global sermayenin etki alanına girip Ulus/devlet karşıtı bir tavır takınmaları en azından siyasal elitlerin önemli bir kanadı ile tekelci kapitalistlerin ittifakının bozulduğunu ortaya koyan bir gelişmedir.

Dördüncü bir husus ise modern teknolojinin bir özelliği ile ilgilidir. Sanayi çağının teknolojisi 20.yüzyılın son çeyreğine kadar sabit yatırım düzeyi yüksek, değişme aralığı geniş olan teknolojik görünümündeydi. Oysa yaklaşık son 20 yılda çok önemli değişmeler oldu ve özellikle elektronik endüstrisi ve bilgi teknolojilerin üretime uygulanmasıyla ölçekler küçüldü ve teknoloji transferi hızla yükselmeye başladı. Bu gelişme düzeyi içerisinde olan modernleşen ülkeler açısından ciddi bir imkan niteliğindedir.

Yeni teknolojik gelişmeler devletçi kapitalist yapıdan, modernleşmenin ekonomik aktörlerinin yapısında değişmeyi zorlayan ciddi bir dinamizm ortaya koymuştur.

IV. SONUÇ YERİNE

Türkiye modernleşmesinin yukarıdan bu tarafa söylenenler ışığında bir paradigma sorunuyla karşı karşıya olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye bu sorunu aştığında Türk modernleşmesi yapısal bir değişimi başaracak yeni bir ivme kazanacaktır. Bu değişme modelinin dayandığı paradigma, devletten topluma doğru işleyen, siyasal elitlere ve devletçi kapitalistlere verilen modernleşme misyonu yerine, toplumun kendi dinamiklerinden beslenen, bireyden topluma, piyasadan rekabetçi girişime yönelen yeni bir yaklaşımı başlatacaktır.